

Kommentar til “Stjernebilledernes danske navne”

Michael Quaade, formand for Astronomisk Selskab

Det er en interessant analyse, Peter Gadman har fremlagt. Som jeg læser den, er det en central konklusion at der kun er forholdsvis få stjernebilleder, hvor der er nogen reel uenighed om den korrekte betegnelse på dansk. Gadmans undersøgelse er udelukkende baseret på trykt skriftligt materiale. Måske ville der være en lidt større spredning i resultaterne, hvis de betegnelser, som bruges mundtligt og i mere uformel skriftlig kommunikation, også havde været med.

Jeg har sammenlignet min egen sprogbrug med Gadmans resultater og har bemærket to ting. Den ene er, at jeg i mange år hverken i tale eller skrift har nævnt f.eks. nogen af de finurlige tekniske indretninger, der har lagt navn til mange af sydhimlens stjernebilleder og derfor heller ikke har gjort mig nogen tanker om, hvad jeg ville kalde dem. Den anden er, at jeg nok er lidt mere tilbøjelig til at bruge de latinske navne for f.eks. Bootes og Ophiucus. Sidstnævnte kan muligvis skyldes at jeg er miljøskadet, da det engang i tidernes morgen lykkedes mig at komme gennem en uddannelse som astronom. I faglitteraturen anvendes stort set kun de latinske betegnelser, så dem har jeg fået “ind med modermælken”. En anden mulighed er, at den almindelige sprogbrug har ændret sig en smule i løbet af de sidste 20 år i retning af øget brug af internationale udtryk på dansk. Det drejer sig som regel om låneord fra engelsk, men måske også latinske betegnelser for stjernebilleder.

Efter min mening er der ikke det store behov for at få

defineret “de rigtige” danske betegnelser. Jeg er tværtimod godt tilfreds med at den sproglige mangfoldighed også finder udtryk ved at der f.eks. er flere navne for de samme stjernebilleder i omløb. Man må også acceptere at der hele tiden sker gradvise forandringer i sproget, så nye ord vinder indpas mens andre glider ud. Denne udvikling kan meget vel give anledning til at man i fremtiden vil komme til at bruge andre betegnelser for nogle af stjernebillederne.

Det er en helt anden situation for de latinske navnes vedkommende. Her spiller det en stor rolle at astronomer forskellige steder og til forskellige tider er enige om hvordan de betegner en given stjerne på himlen. Det er baggrunden for at den Internationale Astronomiske Union brugte tid og kræfter over en årelang periode i 1920'erne på at fastlægge hvilke stjernebilleder, der fremover skulle bruges, deres navne og hvilke områder på himlen de hver især dækker.

Under alle omstændigheder er Astronomisk Selskab ikke en organisation, der har nogen autoritet eller myndighed til at vedtage navne for stjernebilleder, stjerner eller andet, der optræder på himlen. Min anbefaling til læserne må være, at de bruger de betegnelser, de er vant til. I de tilfælde, hvor man er i tvivl om, hvad man skal kalde et givet stjernebillede, synes jeg at Peter Gadmans gennearbejdede liste kan tjene som en glimrende vejledning.

Stjernerne påvirker vores klima

Af Jens Olaf Pepke Pedersen, Center for Sol-Klima Forskning, Danmarks Rumcenter

Kosmisk stråling og Solens aktivitet

Vores planet er konstant udsat for et bombardement af meget energirige partikler, som især består af protoner samt et mindre antal tungere kerner. Dette bombardement af partikler kaldes den kosmiske stråling og den opstår, når kæmpestjerner i vores galakse Mælkevejen går til grunde i voldsomme supernovaeksplosioner. Under en sådan eksplosion, slynges det yderste lag af stjernen væk under en enorm energiudladning og partiklerne opnår dermed hastigheder tæt på lysets. I Mælkevejen sker der i gennemsnit en supernova-eksplosion ca. hvert 50. år, og siden 1935 har man målt intensiteten af den kosmiske stråling der når frem til Jorden. Disse målinger har vist, at den kosmiske stråling varierer med solaktiviteten. Når der er mange solpletter og dermed høj solaktivitet, formindskes intensiteten af den kosmiske stråling, og når der er lav solaktivitet, forøges intensiteten. Dette skyldes solvinden og det tilhørende

magnetfelt. Når solvinden og magnetfeltet tiltager i styrke, er heliosfæren bedre i stand til at skærme mod den kosmiske stråling, men når solaktiviteten er lav, formindskes Solens magnetfelt og dermed dets evne til at skærme mod den energirige kosmiske stråling.

Skyernes betydning for Jordens klima

Gennem næsten 200 år har man spekuleret på, om der også var en sammenhæng mellem Solens aktivitet og Jordens klima, men man har savnet en fysisk forklaring på det. Efter at satellitter begyndte at samle systematiske målinger af Jordens skydække, viste det sig imidlertid, at der var en korrelation mellem skydækket og Solens aktivitet. At skyerne har betydning for klimaet, har de fleste af os sikkert oplevet flere eksempler på. F.eks. har det stor betydning for nattemperaturen om vinteren, om det er overskyet eller ej. Et skydække virker ligesom en dyne, der hol-